

Směly královny prodávat VĚNNÁ MĚSTA?

„Pokud mi dáte svá věnná města, dostanete ročně 1200 uherských zlatých,“ slibuje v roce 1439 Albrecht Habsburský své tchyni Barboře Celské, vdově po českém králi Zikmundovi Lucemburském. **Barboru lesk zlatáků láká, jenže našťástí než stihne cokoli podniknout, Albrecht umírá. Pokud by mu ale města prodala, podle zřízení zemského by se provinila.**

Český král **Václav II.** (1271–1305) je v roce 1305 již nemocný a cítí, že si pro něj brzy přijde smrt. Proto se rozhodne finančně zajistit svoji druhou ženu **Elišku Rejčku** (1288–1335). Panovníci případnou města Hradec nad Labem (Hradec Králové), Mýto (Vysoké Mýto) a Chrudim. Po králově smrti je může užívat i jako vdova. Města získávají české královny za věno a zajistí jim útočiště i příjem v případě, že jejich manžel zemře dřív než ony. Proto se těmto městům, zalo-

Hradec, kde se stává „její *Milostí královnou, paní věnného města*“. Mluví se o ní jako o hradecké královně a všem svým městům v roce 1308 poskytuje různá privilegia. Vybírá od nich přitom šošovně, tedy daně, a to vždy na svatého Jiří (24. dubna) a na podzim na svatého Havla (16. října).

NĀSTUPCE MUSÍ VYPLATIT

„Daně byly zpočátku určeny jako zdroj finančních prostředků na vydržová-

› Alžběta Kristýna Brunšvická zlepšuje hospodaření svých sídel.

jí poskytne dokonce šest měst, kromě už zmiňovaných přibývá ještě Mělník. Náleží jí všechna práva a důchody těchto sídel. Karel IV. má jedinou podmínku: Pokud zemře dřív než ona, musí Eliška jeho nástupci odevzdat

› Dvounásobnou vdovu Elišku Rejčku zaopatřil už její manžel Václav II.

› Prvním městem, kde se panovnice usazují, je dnešní Hradec Králové.

› Česká věnná města musí královskému dvoru pravidelně poskytovat dary k oslavám a svátkům. Trutnov přispívá kvalitním plátnem.

ženým panovníkem, začíná říkat věnná. Eliška se po Václavově smrti znovu provdá a její manžel, český král **Rudolf Habsburský** (kolem r. 1281–1307), své choti před svou smrtí „za věno 40 000 hřiven stříbra pojistil užitek“ ze zmiňovaných tří měst a navrch přidal ještě Jaroměř a Poličku.

ZÁKON MLUVÍ JASNĚ

V pouhých 19 letech se Eliška stává dvojnásobnou vdovou a za své nové sídlo si volí

ni dvora těchto královen, které věnná města dostaly do správy v době, kdy ovdověly,“ uvádí současná autorka **Dagmar Krsková**. I když má královna z věnných měst zisky, nemůže si s nimi dělat, co se jí líbí. Panovník může své ženě tato sídla odebrat a také zemské zřízení říká, že „zapovězeno bylo královské vdově z takového detaila co prodati nebo po čas jejího života v zástavu dáti“. I **Karel IV.** (1316–1378) chce roku 1363 zaopatřit svoji čtvrtou a poslední manželku **Elišku Pomohorskou** (1346/1347–1393). Proto

6000 kop grošů. Královna vdova se po smrti svého manžela usadí v dnešním Hradci Králové. Umírá zde v roce 1393. Nedlouho poté, někdy v průběhu let 1399/1400, do soupisu věnných měst přibývá ještě Dvůr nad Labem a Trutnov.

ÚŘEDNÍKY HOSTÍ NA VLASTNÍ ÚTRATU

Královny získávají svá města hned při korunovaci, právě takové pravidlo platí

od roku 1400. Ovšem s tou podmínkou, že dosud nežije nějaká královna vdova, která má na ně nárok. Správcem věnných měst se stává královnin podkomoří z rytířského stavu. Zemský soud mu v roce 1401 potvrdí jeho pravomoci. Hofrychtěř (dvorní soudce) potom pečlivě sleduje, zda města řádně platí daně. Běda, kdyby to tak nebylo...

Co se týče práv a povinností, věnná města je mají jiná než ostatní sídla. Musí například platit podkomořímu a hofrychtěři. Oba úředníci pak ze svých funkcí těží i jinak – na útraty města se nechávají hostit a mohou si poručit, co pro ně má být při návštěvě nachystáno.

ZA REBELII BUDOU PYKAT

Kromě toho musejí věnná města odvádět poplatky při každém obnovení městské rady. A jako by toho nebylo málo, příkazuje se jim, aby na královský dvůr dodávaly k oslavám a svátkům dary.

Hradec Králové má opatřit bažanty, z Mělníka putují do Prahy soudky s vínem, z Dvora Králové mřenky, z Nového Bydžova raci, z Vysokého Mýta pstruzi, z Poličky oves, z Chrudimi pšenice, z Jaroměře lososi, z Trutnova plátno. Není divu, že se to městům nijak zvlášť nelíbí. V roce 1547 se přidávají ke stavovskému odboji, což se jim však příliš nevyplatí. Jakmile je povstání potlačeno, císař **Ferdinand I.** (1503–1564) je potrestá.

Sebere jim některá práva a také šošovni vesnice, z nichž mají zisk. Navíc do městských rad vyšle svého člověka, císařského

› Povinností Vysokého Mýta je zásobovat královnu čerstvými pstruhy.

Svá práva si brání

Proti své vrchnosti, české královně **Barboře Celské** (1390/1395–1451), se roku 1444 vzbouří měšťané z věnného města Jaroměř. Až do bitvy u Lipan

v roce 1434 totiž stojí na straně husitů. I když se později podřídí králi **Zikmundovi Lucemburskému** (1368–1437), odmítají se vzdát svých práv. Barbora je proto chce za vzpouru potrestat tím, že město v roce 1445 zastavuje zemskému správci **Jiřímu z Poděbrad** (1420–1471). Udělá to ovšem nezákonně.

1684 věnná města požádají královnu, aby nemusela platit při každém obnovení městské rady, že místo toho dají jednorázovou náhradu do pokladny. **Eleonora Gonzagová** (1630–1686), vdova po římském císaři **Ferdinandu III. Habsburskému** (1608–1657), jejich přání splní.

HOSPODÁŘSTVÍ NEVYLEPŠÍ

„Věnná města náležejí ke statkům a důchodům korunním, nad nimiž královně nenáleží dědičné panství,“ uvádí ústava věnných měst z roku 1714. Obsahuje také poznámku, že „měšťané skládají přísahu věrnosti jí (královně) i králi.“ Další z českých panovnic, **Eleonora Falcká** (1655–1720), manželka římského císaře **Leopolda I.** (1640–1705), se snaží různými opatřeními zlepšit

› Mělník přibude do seznamu věnných měst v r. 1363 za vlády Karla IV.

rychtáře, který má dohlédnout na jejich hospodaření.

CHTĚJÍ POŘÁD VÍC A VÍC

Skutečnou katastrofu však přinese věnným městům třicetiletá válka (v letech 1618–1648). Vojska obou válčících stran je neustále plení a daně přitom rostou. V zemi je mnohem draž a životní náklady stoupají, proto i podkomoří a hofrychtěř chtějí pořádk víc a víc. Není ale z čeho brát... V roce

hospodaření věnných měst, ale příliš se jí to nedaří. **Alžběta Kristýna Brunšvická** (1691–1750), choť římského císaře **Karla VI.** (1685–1740), v její snaze pokračuje. Na konci 18. století je ale zrušen úřad císařského rychtáře a v 19. století i podkomořího, kteří na věnná města dohlížejí. Postupně až do roku 1918 už mají královny ve věnných městech jenom zlomky svých bývalých práv. Se zánikem Rakouska-Uherska jejich statut končí definitivně.

Helena Stejskalová